

«Casament de Nostra Senyora i la Nativitat del Senyor» (1627), de Rafel Ribella. Edició i estudi d'un plec solt poètic mai reimprès

«Casament de Nostra Senyora i la Nativitat del Senyor» (1627), by Rafel Ribella.

Edition and study of a four page poetic chapbook never reprinted

ENRIC PRAT
epr00005@gmail.com

Independent Scholar

PEP VILA
pepvilamedinya@hotmail.com

Institut d'Estudis Gironins

Resum: Editem i anotem un plec solt del segle XVII (Barcelona, Sebastià i Jaume Mathevat, 1627), de contingut poètic i tema nadalenc, que mai no havia estat reimprès malgrat la seva qualitat literària, i del qual existeixen almenys tres exemplars. És una obra firmada però d'autor desconegut, reelaboració culta, amb elements doctrinals i moralitzadors, d'un gènere de caràcter essencialment tradicional.

Paraules clau: plec solt poètic, refrany-bagatel la, Rafel Ribella, segle XVII, poema nadalenc.

Abstract: Annotated edition of a four page poetic chapbook from the 17th century (Barcelona, Sebastià i Jaume Mathevat, 1627), a Christmas poem, never reprinted despite its literary quality. At least three copies are known as preserved. It is a signed work but the author is completely unknown to us, a cultured reworking of a traditional genre, a cultured reworking of a traditional genre, with addition of doctrinal and moralizing elements.

Keywords: Four page poetic chapbook, nonsense rhyming word, Rafel Ribella, 17th century, Christmas poem.

DATA PRESENTACIÓ: 01/05/2023 ACCEPTACIÓ: 16/05/2023 · PUBLICACIÓ: 12/06/2023

En el present treball editem i anotem un poema de tema nadalenc, publicat en un plec solt l'any 1627 i mai més reimprès,¹ del qual es conserven tres exemplars i tenim notícia de l'existència d'un altre d'incomplet.² Encara que s'hi declara el nom de l'autor, Rafel Ribella, no n'hem sabut trobar cap més esment ni que li hagi estat atribuïda cap altra obra.

Josep Massot i Muntaner (1979: 498) escrivia: «Poc abundoses, pel que sembla, en manuscrits del segle XVII, les nades tornen a florir extraordinàriament, sobretot al Principat, al segle XVIII, època de composició de moltes de les cançons que han arribat fins avui». De fet, el poema de Ribella és l'única nadala impresa durant el segle XVII de què nosaltres tenim notícia.³ Entre els poemes de tema nadalenc d'aquest segle que es conserven manuscrits, cal destacar els 14 escrits per Francesc Fontanella (en dues sèries, de 10 i 4 poemes respectivament), ara consultables a Fontanella (2017).

Aquesta obra consta de 38 estrofes, l'esquema mètric de les quals, descrit seguint les convencions establertes per Josep Romeu,⁴ és el següent: $a^5 b^5 c^5 b^5 f^3 B^5 t^3$. És a dir, els versos 1 i 3 són plans i sense rima, mentre que 2 i 4 són aguts i rimen entre ells en assonant en *o* (sense tenir-ne en compte el grau d'obertura); el vers 6 és la repetició del vers 4 i els versos 5 i 7 consten respectivament de les paraules *tararena*⁵ i *tararó*,⁶ que constitueixen una modalitat de refrany que Romeu va descriure així:

Existeix un tipus concret de refrany-bagatel·la els representants del qual, tot i que no signifiquen res ni eren onomatopeies originàriament, es caracteritzen per llur composició en dos membres,

---

1 *Casament de Nostra Senyora y la Nativitat del Senyor, ab la adoracio dels Reys, al to de la Tararena tararo*. Compost per Rafel Ribella de Barcelona. Ab llicència, en Barcelona, en casa de Sebastia y Jaume Mathevat. Any 1627.

2 Se'n coneixen tres exemplars: 1. Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; 2. Lisboa, Biblioteca Nacional de Portugal (forma part d'un volum factici; és l'exemplar a partir del qual hem fet la nostra edició); 3. Lisboa, Biblioteca Nacional de Portugal. Constava al *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860 por Mariano Aguiló i Fuster* (Madrid, 1923) amb el número 2.247 («Dos viñetas alusivas en la portada. En 4.º, dos folios á dos columnas», p. 591), però no és al *Catálogo del Patrimonio Bibliográfico Español*, en línia. En va parlar també Josep Romeu (1976a: 59), que deia que li'n constava l'existència de dos exemplars: el de l'Arxiu Històric de Barcelona i «un altre exemplar, incomplet però, a Barcelona, Biblioteca Universitària, sense catalogar, la coneixença del qual dec al meu bon amic J. A. Soberanas». La Secció de reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona ens va informar al respecte (febrer 2023) que no en tenien constància, però que podria molt ben ser que formés part d'un dels volums facticis encara pendents de catalogació.

3 «De les escrites en els segles XVI i XVII, ens n'ha pervingut només un petit nombre, les que solen narrar l'alegria dels pastors» (Comas 1964: 248).

4 «En tipus rodó indico les rimes agudes; en cursiva, les greus; en majúscules, la repetició de versos sencers del refrany a l'estrofa; els índexs numèrics expressen el metre del vers» (Romeu 1974: 111).

5 *tararena*: «Cançoneta taral·lejada (val.); cast. *cantinela*. Rient-se al oïr els trinos y la varietat de tararenes que canten, Martí G., Tip. mod. II, 325» DCVB. Aquesta paraula no figura a DIEC2, però sí a DECat («*Tararena* és valencià per 'cançoneta'» DECat 8, 302a) i a DNV.

6 *tararó*: «...d'altra banda *tararena*, *tararira*, *tararot*, mots de creació expressiva i onomatopeica, que expressen el cantusseig sense lletra ni sentit, i per tant poden aplicar-se secundàriament a la falta de sentit en coses, frivolitat o beneitura en persones, a moviments rutinaris, lleugers i coses anàlogues» DECat 8, 301b.

pràcticament d'un mateix radical, l'un amb terminació oxítona i l'altre paroxítona; per llur aptitud d'associar-se a d'altres refranys del mateix tipus i fins de provocar la creació d'altres de nous; i per la facilitat amb què poden separar-se els dos membres per tal de rubricar, l'un, un hemistiqui o un vers, i l'altre, l'hemistiqui o el vers subsegüent, a la rima del qual el darrer sol adaptar-se, com ja hem vist més amunt (Romeu 1976a: 57).

I entre els exemples d'aquesta mena de refranys-bagatel *la*,⁷ Romeu (1976a: 59 i nota 62) addueix precisament el nostre poema.

Temàticament, el poema, que inclou tots els episodis tradicionals, el podem dividir en aquestes parts: *a)* Estrofes 1-6. Esposalles de Josep i Maria. *b)* 7-12. Anunciació, acceptació de Maria, enuig de Josep, intervenció d'un àngel. *c)* 13-17. Edicte imperial, anada a Betlem, trobada del portal, part nocturn. *d)* 18-33. Anunciació als pastors, prodigis nocturns, adoració dels pastors. *e)* 34-36. Adoració dels Reis. *f)* 37 i 38. Matança dels Innocents i fugida a Egipte.

La narració és sintètica, sovint avança amb simples al·lusions perquè es tracta només de fer presents de manera vívida en la imaginació dels lectors uns episodis que tothom coneix. Diríem que fins pot fer pensar a vegades en una mena d'auca, com si cada estrofa fos el peu d'una il·lustració que representés un passatge de la història explicada. Combina la narració amb comentaris moralitzadors destinats al lector i puntualitzacions doctrinals (exaltació de la castedat pre- i postmatrimonial i insistència en la puresa de la Mare de Déu abans i després del part; importància del paper de Maria en l'«economia de la Redempció»; la doble naturalesa, humana i divina, de Jesús), i per això és fàcil fer la suposició que molt possiblement l'autor era un capellà.

Comentari estrofa per estrofa: *1.* Al·lusió a la llegenda de la vara florida (aquí sorprenentment convertida en una simple *canya*) que segons els evangelis apòcrifs (*Evangelí del Pseudo-Mateu*) va designar Josep com a futur espòs de Maria. *2.* Es fan els tractes matrimonials, amb la conformitat de tots, perquè res no pot contrariar la voluntat de Déu. *3.* L'autor alliçonja els lectors sobre el fet que no s'hauria de donar tanta importància («com fan avui molts») al dot material sinó a allò que els contraents aporten al matrimoni en virtut personal. *4, 5, 6.* Estrofes que elogien la castedat, que aquí (en una altra al·lusió crítica al materialisme dels contemporanis) és la joia, només metafòrica, que Josep dona a Maria en senyal d'amor, «una esmeralda» que representa la castedat, virtut estimada per Déu i per Maria, la qual, «en puresa, vencé al cel i al sol». *7-8.* Pocs mesos després, baixa l'àngel Gabriel (anomenat *ambaixador* a causa de la rima) i li diu que ella és «remei de tots» perquè «en vós lo Messies / encarnar-se vol», i per tant serà un element imprescindible per a la Redempció. *9, 10.* Maria li recorda que tant ella com el seu espòs han fet vot de castedat; «és voler de Deu», dirimeix l'àngel, i Maria accepta. *11.* El poeta pondera la meravella del cas: «Prenyada

---

⁷ «El refrany, com a element de retronxa o reiteració en les estrofes d'una composició, pot ser constituït per uns versos –o mots– que tinguin ple significat [...] o, alguna vegada, per uns versos sense significació –un simple joc de sons–, que reben el nom de *refrany-bagatel la*. Els refranys-bagatel *la* són d'origen folklòric i molt habituals en els gèneres poètics populars, tot i que també apareixen en composicions cultes d'èpoques diverses...» (Bargalló 1991: 143).

i donzella!, / mai véu tal lo món!», però és que per a «Nostre Senyor» res no és impossible. 12. Davant del gran enuig que sent Josep, ha de baixar un altre àngel a explicar-li com s'ha produït l'embaràs de Maria. 13. Un «superbo edicte» de l'emperador els obliga a desplaçar-se al seu lloc d'origen («fou causa que anassen / per camins los dos»). L'expressió «superbo edicte» és un cas d'hipàl lage,⁸ en què la supèrbia de l'emperador, que no té en consideració els trasbalsos que causarà als seus súbdits (*anar per camins* implica desvaliment i intempèrie), és atribuïda al seu edicte. 14. Arribats a Betlem, no troben posada i el poeta els plany. 15. Descobreixen un portal (que, per una altra hipàl lage, és qualificat de «dixós»). 16. La Mare de Déu sent que està a punt de ser mare. 17. El part té lloc a la mitjanit («la santa donzella / parí al Redemptor»), sense dolors de part. 18. Baixa del cel un àngel resplendent a avisar-ne els pastors. 19. Aquests, deixant els ramats, van a veure «a son Criador». 20, 21, 22, 24, 25. Mentre es dirigeixen al portal (el «més dixós lloc», per segona vegada), presenciaven una sèrie de prodigis nocturns amb què la naturalesa celebra el naixement: la nit es fa dia, els colls nevats esdevenen horts, els flocs de neu es tornen lliris i el gel es fa roses i flors; els rius i fonts corren alegres; els ocells canten i volen, «vestits de color» com «ramellets de flors». 26, 27. Veuen el Messies («nu i plorant d'amor, / i eren tot fineses / per los pecadors»), acompanyat d'un ase i un bou. 28. L'autor, commogut per l'amor que Jesús manifesta pels pecadors als quals ha vingut a salvar, exclama: «Qui dar-li poguera / les teles del cor, / quan no pogués altres, / en tal ocasió!». 29. Els pastors l'adoren i ofereixen «pobres i humils dons» a Maria. 30. Els pastors adoren Jesús en braços de sa mare («En braços de l'Alba / adoren lo Sol / que a nostres tenebres / dona llum millor»; el Sol al qual els pastors adoren és Jesús, un sol millor que el que sorgeix cada dia perquè ha vingut a il·luminar «des nostres tenebres» espirituals). 31. Els dons dels pastors són: anellets tendres, sarrons plens de fruita seca, un moltó. 32. Els compara a una corrua de formigues, avançant «per los secs d'agost», carregant el present que a cadascú li ha estat possible de portar. 33. Els pobríssims dons són ben acceptats perquè el que se'n valora és «la bona intenció». 34. Arriben tres Reis, «guiats d'una estela / que els serví de nord», a adorar-lo, 35. Li oferiren «mirra, encens i or», «com a Déu i home / i Senyor de tots» (Jesucrist és Déu i home alhora, les dues naturaleses que en el concili de Nicea van esdevenir dogma de fe; és el senyor tant de reis com de pastors). 36. Plens de goig, se'n tornen als seus països («per diferents vies»). 37. Herodes «matà molts minyons» amb la intenció que Jesús fos un d'ells. 38. Assabentat d'això, Josep fa passar Jesús i Maria a Egipte.

Encara que partim d'un únic original, editem el poema en grafia actual, seguint les normes proposades per Albert Rossich (2006: 25-36) i tenint en compte les de la Biblioteca Barcino (accentuació de *véu* 'veié') –al mateix temps que reproduïm en apèndix el text de l'imprès de 1627, transcrit de manera precisa (sense canviar-ne l'accentuació ni la puntuació, ni tan sols regularitzar l'ús de *u* i *v* o *i* i *j* o la diferència entre *s* i *f*)–, perquè creiem que, si el lector interessat té la possibilitat d'accedir al text original (que en aquest cas és prou curt com perquè sigui possible reproduir-lo sencer), és preferible

---

8 *hipàl lage*: «*hipálage*. Figura sintàctica y semántica que consiste en atribuir a un objeto el acto o la idea que conviene a un objeto cercano» (Marchese / Forcadellas 1986: 197).

Enric Prat & Pep Vila. «Casament de Nostra Senyora i la Nativitat del Senyor» (1627), de Rafel Ribella. Edició i estudi d'un plec solt poètic mai reimprès

(tant en benefici del lector –que previsiblement vol llegir una obra literària i no un document per a la història de l'ortografia catalana– com en el de la «transparència» de la mateixa obra editada) prescindir de les peculiaritats, vacil·lacions i inconseqüències gràfiques dels autors o dels editors originals (en el cas que ens ocupa, per posar un sol exemple, hi coexisteixen de manera arbitrària i per tant irrellevant les variants *senyor*, *Señor* i *Senyor*). Els casos concrets que podrien semblar discutibles (*Redentor* > *Redemptor*, *resplandor* > *resplendor*...) els indiquem sempre en nota a peu de pàgina. En definitiva, una regularització ortogràfica respectuosa amb la llengua de l'època només pretén el mateix que les altres actuacions que ja es fan habitualment –sobre la separació de mots, les majúscules, l'accentuació i la puntuació–: oferir un text més entenedor.

Edició

Casament de Nostra Senyora i la Nativitat del Senyor, ab l'adoració dels Reys, al to de la «Tararena tararó». Compost per Rafel Ribella, de Barcelona. Ab llicència, en Barcelona, en casa de Sebastià i Jaume Mathevat.⁹ Any 1627.¹⁰

La canya florida¹¹
de Josep ditxós¹²
lo feu (que ventura!)
de Maria espòs.
Tararena,
de Maria espòs,
tararó.

---

9 Els germans Matevat (Sebastià, ?-1641; Jaume, ~1585-1644), primer per separat i junts des del 1623, van constituir «la segunda imprenta más importante de Barcelona del siglo XVII después de la de Cormellas» (vegeu-ne les biografies a la pàgina de la Real Academia de la Historia: <<https://dbe.rah.es/biografias/60548/sebastian-matevat>> i <<https://dbe.rah.es/biografias/60547/jaime-matevat>>).

10 A la portada, sota el títol i el nom de l'autor, hi ha un parell de dibuixos («viñetas», com diu M. Aguiló) de mida molt reduïda que representen: *a*) les figures de Jesús, Maria, Josep, la mula i el bou davant del portal de Betlem i al fons, al cel, una estrella amb cua, i *b*) tres pastors al ras enmig del ramat mirant i assenyalant el cel, on apareix el cap d'un àngel sostenint una filactèria que diu *GLORIA IN EXCELS* (la part inferior de la *S* final i la terminació *-IS* queden amagades perquè l'extrem dret de la filactèria es caragola cap endins).

11 *canya florida*: referència a un episodi transmès pels evangelis apòcrifs (*Evangelí del Pseudo-Mateu*), però sorprèn la substitució de la tradicional *vana* per una *canya*, i més tenint en compte que són mètricament equivalents.

12 *ditxós*: castellanisme –d'aquí la grafia mixta *dítchos*, que permet distingir la pronunciació de *tch* [tʃ] de la de [k] que té *ch* a *puch*, *lloch*, *poch*...–, documentat per DCVB cinquanta anys més tard en el *Gazophylacium* de Lacavalleria (1697), però que, com *dítxa*, és una paraula molt freqüent en la literatura lírica de l'època («Ditxosos i humils pastors», és el primer de la primera sèrie de poemes de Fontanella a la Nativitat, per exemple).

Feren-se los tractes
ab voler de tots,
que no hi ha contraris
en lo que Déu vol.
Tararena,
en lo que Déu vol,
tararó.

No del dot tractaren,
com fan avui molts,
que és la virtut sempre
lo verdader dot.
Tararena,
lo verdader dot,
tararó.

Donà-li una joia,
en senyal d'amor,
Josep a Maria,
de molt gran valor.
Tararena,
de molt gran valor,
tararó.

Fou una esmeralda¹³
que crià¹⁴ en son cor,
de Déu estimada,¹⁵
castedat per nom.
Tararena,
castedat per nom,
tararó.

---

13 *esmeralda*: DCVB documenta aquest castellanisme en 1617 (Miquel Agustí, *Llibre dels secrets de agricultura*), només deu anys abans del nostre poema.

14 *crià*: en aquest cas no hi ha accent a l'original (en canvi, *estima*, *baxà*, *digné*...).

15 *de Déu estimada*: «En tot el territori [...] es fa servir [fent de complement agent] un SP introduït per la preposició *de* amb determinats verbs, com *seguir*, *precedir*, *acompanyar*, *conèixer*, *reconèixer* o *respectar*, que denoten relacions espacials, de coincidència o d'acompanyament o estats psíquics de coneixement» (Bartra Kaufman 2002: 2133).

Estimà molt ella
lo ditxós tresor;
què molt, si en puresa
vencé al cel i al sol!¹⁶
Tararena,
vencé al cel i al sol!
tararó.

Baixà dins breus mesos
un ambaixador
a Maria santa,
Gabriel per nom.
Tararena,
Gabriel per nom,
tararó.

Digué-li: «Oh, Marial,
remei de tots sou,
que en vós lo Messies
encarnar-se vol».
Tararena,
encarnar-se vol,
tararó.

Respongué-li ella:
«¿Com puc, si he fet vot
de castedat pura
i és cast mon espòs?»
Tararena,
i és cast mon espòs,
tararó.

«És voler de Déu»,
l'àngel li respon.
I ab un *sí* ell se'n puja

---

16 *vencé al cel i al sol!*: a l'original hi ha *vence al Cel, y al Sol*, sense accent. Hem resistit la temptació de transcriure *venç al cel i al sol*, tot i que ens semblaria possible que el sentit del passatge fos que no és estrany que Maria estimi la castedat, essent ella (sempre, no tan sols en aquell moment puntual) d'una puresa superior a les del cel i el sol. Aquí i en altres casos anàlegs («parí al Redemptor», «veren al Messies»...) mantenim gràficament la preposició *a*, que l'autor considera que hi ha d'haver sempre davant de l'objecte directe de persona, com queda manifest a l'estrofa 19: «per anar a veure / a son Criador».

als celestials cors.
Tararena,
als celestials cors,
tararó.

Prenyada i donzella!,
mai véu¹⁷ tal lo món!,
mes tot és possible
a Nostre Senyor.
Tararena,
a Nostre Senyor,
tararó.

Sant Josep, sabent-ho,
restà enujat molt,
fins que baixà un àngel
declarant-l'hi¹⁸ tot.
Tararena,
declarant-l'hi tot,
tararó.

Lo superbo edicte
de l'emperador
fou causa que anassen
per camins los dos.
Tararena,
per camins los dos,
tararó.

A Betlem¹⁹ arriben,
però en tot lo lloc
posada no troben.
Jesús, que rigor!
Tararena,

---

17 *véu*: 'veié'.

18 *declarant-l'hi*: a l'original hi ha *deklararantlahi*, que a més de no concordar gramaticalment convertiria el vers en hipermètric.

19 *Betlem*: a l'original hi ha *Bellem* (per *Bel lem*).

Jesús, que rigor!,
tararó.

De lluny descobriren
un portal ditxós;
a ell s'encaminen
los dos poc a poc.
Tararena,
los dos poc a poc,
tararó.

Digué aquella Estela
més clara que el sol:
«Esta nit, sens dubte,
pariré al Senyor».
Tararena,
pariré al Senyor,
tararó.

La mitjanit era
quan, sense dolors,
la santa donzella
parí al Redemptor.²⁰
Tararena,
parí al Redemptor,
tararó.

Del cel baixà un àngel
ple de resplendor²¹
per a dar la nova
als pobres pastors.
Tararena,
als pobres pastors,
tararó.

Al punt tots deixaren
cabres i moltons

---

20 *Redemptor*: a l'original, *Redentor*.

21 *resplendor*: a l'original, *resplandor*.

per anar a veure
a son Criador.
Tararena,
a son Criador,
tararó.

La nit tornà dia
i los nevats colls
prest se convertiren
en molt florits horts.²²
Tararena,
en molt florits horts,
tararó.

Lliris se tornaren
de la neu los flocs
i lo gel dels màrgens,
en roses i flors.
Tararena,
en roses i flors,
tararó.

Los rius i fontetes,
rompent ses presons,
alegres corrien,
lloant al Senyor.
Tararena,
lloant al Senyor,
tararó.

Los aucells alegres
cantaven cançons,
verdums, cardeneres,²³
tords i rossinyols.²⁴

---

22 El passatge que comença aquí és una de «les al·legories habituals de l'expressió lírica de la Nativitat», «la naixença miraculosa de Jesús que fa esdevenir dia a la nit i primavera a l'hivern» («Resum» de «La Verge pura» a Fontanella (2017)).

23 *cardeneres*: 'cadeneres' –*cardenera* és la forma més fidel a l'etimologia («metàtesi de *cardenera*, que probablement ve d'una forma llatina *carduelaria, derivada de *carduelis*, mat. sign.», diu DCVB, que només la documenta a Cullera [karðanéra] i a l'Alguer [kaldanéra]).

24 «*El cant dels ocells*», diu Massot (1979: 498), «fou composta potser durant el segle anterior» (el xvii); és més que

Tararena,
tords i rossinyols,
tararó.

Volant, pareixien,
vestits de color,
que lo cel plovia
ramellets de flors.
Tararena,
ramellets de flors,
tararó.

Estes meravelles
veien los pastors
al temps que arribaren
al més ditxós lloc.
Tararena,
al més ditxós lloc,
tararó.

Veren al Messies
nu i plorant d'amor,
i eren tot fineses
per los pecadors.
Tararena,
per los pecadors,
tararó.

Veren²⁵ un jument²⁶
al costat del bou
que alè li donava
per dar-li calor.

---

probable, perquè «Una versió paròdica de caire polític fou impresa en fulls solts amb motiu de l'entrada a Barcelona del reiarxiduc Carles III (1705)» (GEC).

25 *veren*: corregim *veren que* («veren un jument / *que* al costat del bou / *que* alè li donava»). També podríem haver suprimit el segon *que*, perquè tots dos animals li donen alè, però és més eufònic «veren un jument» que no pas «veren que un jument», i l'alè del bou sembla que ha de ser més càlid que el de l'ase i per tant més destacable...

26 *jument*: 'ase'. «Bèstia de càrrega» DCVB; aquest diccionari diu que és una paraula només pròpia de la zona nord-oriental i que a Puigcerdà significa 'ase' mentre que a la Catalunya del Nord és 'egua', per francesisme (fr. *la jument*); aquí també podria tractar-se d'un castellanisme (cast. *jumento* 'asno'), encara que no figura al *Gazophylacium* de Lacavalleria (sí al diccionari de Labèrnia: 'ase'). També en aquest cas, la paraula habitual, *mula*, hauria encaixat igualment en el vers.

Tararena,
per dar-li calor,
tararó.

Qui dar-li poguera
les teles del cor,²⁷
quan no pogués altres,²⁸
en tal ocasió!
Tararena,
en tal ocasió,
tararó.

Fetes ses ofertes,
adoraren-ló,
donant a Maria
pobres i humils dons.
Tararena,
pobres i humils dons,
tararó.

En braços de l'Alba
adoren lo Sol
que a nostres tenebres
dona llum millor.²⁹
Tararena,
dona llum millor,
tararó.

---

27 *les teles del cor*: «fig, la part més pròxima al cor, considerada com a òrgan dels sentiments més intensos» (els exemples que en dona DCVB són de 1911 i 1920).

28 *altres*: altres coses.

29 Els pastors adoren Jesús en braços de la seva mare; el Sol «que a nostres tenebres [espirituals] dona llum millor» és Jesús («El Sol que del sol / formà la bellesa», com escriu Fontanella al poema «A l'amanèixer lo sol», v. 5 i 6) i l'Alba és Maria. La identificació de Maria amb l'aurora és també constant en Fontanella: «Aquí mostra sos favors / una Aurora pura i bella / que, prenent del Sol la llum, / eclipsar fa les esteles. / Reina del Cel, / honor de la Terra» (v. 19-24 del poema «A l'amanèixer lo sol»; respecte a l'edició del portal *Nise*, hem canviat *aurora* per *Aurora* i *sol* per *Sol*, per a més claredat); «L'Aurora del Cel saluda / a la que en la Terra naix / i en lo Sol immens espera / eterna serenitat» («Lletra per un bateig», v. 1-4), entre molts altres exemples («El poema s'inscriu en l'al·legoria tradicional que fa de Maria una alba/aurora i de Jesús un sol, de manera que, naixent de nit, aquesta esdevé dia», com diu el «Resum» de «Deixau, pastors, la cabanya», a Fontanella (2017)).

Qual anyellets tendres
donà, i los sarrons
plens de fruita seca,
i qual³⁰ un moltó.
Tararena,
i qual un moltó,
tararó.

Tots al fi portaven,
qual poc i qual molt,
com fan les formigues
per lo sec³¹ d'agost.
Tararena,
per lo sec d'agost,
tararó.

Ben acceptes foren
los pobríssims dons,
que Déu sols mirava
la bona intenció.
Tararena,
la bona intenció,
tararó.

Guiats d'una estela,³²
que els servi³³ de nord,³⁴
tres Reis arribaren
per adorar-ló.
Tararena,
per adorar-ló,
tararó.

---

30 *qual ... i qual*: 'un (dels pastors) ... i un altre', castellanisme sintàctic («*cuál* 3. pron. indef. m. y f. En la construcción *cuál(es)... cuál(es)...*, equivale a *uno(s)... otro(s)*... "A cuál cubre, a cuál ciega, a cuál embiste"» DRAE).

31 *lo sec*: «Sequedat; manca de pluja i de la humitat necessària a la terra (Empordà, Mall.)» DCVB.

32 *guiats d'una estela*: vegeu la nota 15.

33 *que els servi*: corregim *quels feru* per *quels serui*.

34 *de nord*: corregim *del nord* (*nord* «Guia, allò que serveix d'orientació (en sentit físic i moral). "Maria! Ella és lo nord del jove tendre", Atlàntida, introd. Es diu per a□ lusió a l'*estel del nord*, que serveix de guia als navegants» DCVB).

Ells li oferiren
mirra, encens i or,
com a Déu i home
i Senyor de tots.
Tararena,
i Senyor de tots,
tararó.

Alegres partiren,
tornant ab gran goig
per diferents vies
a ses regions.
Tararena,
a ses regions,
tararó.

Lo malvat Herodes
matà molts minyons
perquè entre ells morís
Déu Nostre Senyor.
Tararena,
Déu Nostre Senyor,
tararó.

Per Josep sabuda
sa mala intenció,
va passar³⁵ a Egipte
la Verge i Minyó.
Tararena,
la Verge i Minyó.
tararó.

---

35 *na passar*: 'va fer passar'.

Text original

CASAMENT DE | NOSTRA SENYORA Y | LA NATIVITAT DEL | SENYOR, AB LA ADORACIO | dels Reys, al to de la Tararena Tararo. Compost per Rafel Ribella de Barcelona. Ab Llicencia, en Barcelona en casa de Sebastia y Jaume Mathevat. Any 1627.

1. La caña florida | de Ioseph ditchos, | lo feu (que ventura) | de Maria espos | tararena, | de Maria espos | tararo. || 2. Ferenfe los tractes | ab voler de tots | que no ya contraris | en lo que Deu vol | tararena, &c. || 3. No del dot tractaren | com fan avuy molts, | ques la virtut sempre | lo verdader dot | tararena, || 4. Donali vna joya | en señal de amor, | Ioseph a Maria | de molt gran valor | tararena, || 5. Fou vna esmeralda | que cria en fon cor, | de Deu estimada | castedat per nom | tararena, || 6. Estimà molt ella | lo ditchos trefor, | que molt, fi en pureza | vence al Cel, y al Sol³⁶ || 7. Baxà dins breus mefos | vn embaxador, | à Maria fanta | Gabriel per nom | tararena &c. || 8. Digueli, ò Maria | remey de tots fou, | que en vos lo Mefias | encarnar fe vol | tararena, || 9. Respongueli ella | com puch fi he fet vot | de castedat pura | y es cast mon espos | tararena, || 10. Es voler de Deu | l'Angel li respon, | y ab vn fi ell sen puja | als celestials Cors | tararena, || 11. Preñada y donzella | may veu tal lo mon, | mes tot es possible | à nostre Señor | tararena, || 12. Sant Ioseph fabento | restà enujat molt, | fins que baxà vn Angel | declarantlahi tot | tararena, || 13. Lo superbo edicte | del Emperador | fou causa que anassen | per camins los dos | tararena, || 14. A Bellem arriben | pero en tot lo lloch, | posada no troban, | IESVS, que rigor ! | tararena, | Iesus, que rigor | tararo || 15. De lluny descubriren | vn portal ditchos, | a ell fe encaminan | los dos poch a poch | tararena, || 16. Diguè aquella Estela | mes clara quel Sol, | esta nit fens dupte | parirè al Señor | tararena || 17. La mitja nit era | quant senfe dolors, | la fanta Donzella | pari al Redentor | tararena, || 18. Del Cel baxà vn Angel | ple de resplendor, | pera dar la nova | als pobres Pastors | tararena || 19. Al punt tots dexaren | cabras y moltons, | per anar a veurer | a fon Criador | tararena, || 20. La nit torna dia | y los nevats colls, | prest fe convertiren | en molt florits orts | tararena, || 21. Lliris fe tornaren | de la neu los flochs, | y lo gel dels margens | en rosas y flors | tararena, || 22. Los rius y fontetas | rompent las profons, | alegres corrian, | llohant al Señor | tararena, || 23. Los aucells alegres | cantauen cançons, | verdums, cardaneras, | torts, y Rufinyols | tararena, || 24. Volant parexien, | vestits de color, | que lo Cel pluvia | ramellets de flors, | tararena, || 25. Estas marauellas | veyen los Pastors, | al temps que arribaren | al mes ditchos lloch | tararena, || 26. Veren al Mefias | nu, y plorant de amor, | y eran tot finetas | per los peccadors | tararena, || 27. Veren que vn jument | al costat de vn Bou, | que alè li donaua | per darli calor | tararena, || 28. Qui darli poguera | las telas del cor, | quant no pogues altrás | en tal ocafio | tararena, || 29. Fetas las ofertas | adorarenlo, | donant a Maria | pobres y humils dons | tararena, || 30. En braços del alba | adoran lo Sol | que a nostres tenebres | dona llum millor | tararena, || 31. Qual anyellets tendres | donà, y los çarrons, | plens de fruyta feca | y qual vn molto | tararena, || 32. Tots al fi portauen | qual poch, y qual molt, | com fan las formigas | per lo fech de Agost | tararena, || 33. Ben acceptes foren | los pobrissims dons | que Deu fols miraua | la bona intençio | tararena, || 34. Guiats de vna Estela, | quels feru del nort, | tres Reys arribaren | per adorarlo | tararena, || 35. Ells li offeriren | mirra, encens, y or, | com a Deu y home | y Señor de tots | tararena, || 36. Alegres partiren | tornant ab gran goig | per differents vias | a les regions | tararena, || 37. Lo maluat Herodes | matà molts minyons, | porque entrells moris | Deu nostre Senyor | tararena, || 38. Per Ioseph sabuda | fa mala intençio, | va passar a Egipte | la Verge y Minyo | tararena, | la Verge y Minyo | tararo.

---

36 Hi falta *tararena*.

Enric Prat & Pep Vila. «Casament de Nostra Senyora i la Nativitat del Senyor» (1627), de Rafel Ribella. Edició i estudi d'un plec solt poètic mai reimprès

Bibliografia

- Bargalló, J. (1991) *Manual de mètrica i versificació catalanes*, Barcelona, Empúries.
- Bartra Kaufmann, A. (2002) «La passiva i les construccions que s'hi relacionen», dins *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, Barcelona, Empúries, p. 2111-2179.
- Comas, A. (1964) «Les nades», dins Comas, A. *Història de la literatura catalana*, IV, Esplugues de Llobregat, Edicions Ariel, p. 248-281.
- Fontanella, F. (2017) *Obra poètica completa de Francesc Fontanella, edició crítica electrònica*, a càrrec de Valsalobre, P. / Sogues, M. (coord.), Rossich, A / Miralles, E. / Castaño, M. / García Busquets, A. / Zaragoza, V. / Figueras, N., Girona, Servei de Publicacions de la Universitat de Girona. Disponible a: <<http://www.nise.cat/BibliotecaDigital/Autors/FrancescFontanella.aspx>>
- Marchese, A. / Forradellas, J. (1986) *Diccionario de retórica, crítica y terminología literaria*, Barcelona, Ariel.
- Massot i Muntaner, J. (1979) «Nadala», dins *Diccionari de literatura catalana*, Barcelona, Edicions 62, p. 497-498.
- Romeu, J. (1952) *Les nades tradicionals*, Barcelona, Barcino.
- Romeu, J. (1974a) ««A la tonada de la Guilindó». Naturalesa i fortuna d'un refrany-bagatel la», dins Romeu J. *Poesia popular i literatura*, Barcelona, Curial, p. 5-72.
- Romeu, J. (1974b) «La cançó popular nadenca, font d'un misteri dramàtic de tècnica medieval», dins Romeu, J. *Poesia popular i literatura*, Barcelona, Curial, p. 73-100.
- Romeu, J. (1974c) «El cançoner musical d'Olob», dins Romeu, J. *Poesia popular i literatura*, Barcelona, Curial, p. 103-125.
- Rossich, A. (2006) «Criteris d'edició», dins Rossich, A. / Valsalobre, P. *Poesia catalana del barroc. Antologia*, Belcaire d'Empordà, Vitel la.
- Valsalobre, P. (2015) «Sobre la transmissió manuscrita de l'obra poètica de Francesc Fontanella: els cançoners principals i l'ordenació dels textos», *Zeitschrift für Katalanistik*, 28, p. 167-186.